

Σκέψεις για μία προοδευτική διακυβέρνηση

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχει αναπτυχθεί μια ευρύτατη συζήτηση για τα κοινωνικά πρότυπα και τους στόχους της δημοκρατικής και σοσιαλιστικής πολιτικής. Η συζήτηση εντάθηκε μετά την εκλογική υποχώρηση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων και την αμφισβήτηση της πολιτικής τους. Κατά μία διαδεδομένη άποψη δεν έχουν τη δυνατότητα να ακολουθήσουν διαφορετικούς δρόμους από εκείνους που προτείνουν οι συντηρητικοί και οι νεοφιλελεύθεροι. Η απαισιοδοξία δεν διακρίνει όμως μόνο τις σοσιαλιστικές δυνάμεις υπό τις διάφορες μορφές τους. Είναι ευρύτατα διαδεδομένη και αφορά όλο το πολιτικό σύστημα. Όλο και περισσότεροι δυσπιστούν απέναντι στην ικανότητα των πολιτικών να χειριστούν τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα. Και ταυτόχρονα επεκτείνεται η πεποίθηση, ότι μελλοντικά τα πράγματα θα χειροτερεύουν χωρίς να είναι δυνατή μια διέξοδος από αυτή την εξέλιξη. Είναι όμως το μέλλον έτσι ζοφερό; Δεν επιτρέπουν οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις στον προοδευτικό χώρο την υπεράσπιση και την ανάδειξη των δικών του αρχών;

Εμφανής αιτία της απαισιοδοξίας που κυριαρχεί στον προοδευτικό χώρο είναι η διάψευση των ελπίδων που συνδέονταν με τη σοσιαλιστική ιδεολογία των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Πραγματική αιτία είναι οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις που απαιτούν νέες απαντήσεις. Σε αντίθεση με το θεωρητικό πρότυπο που αναδείκνυε την εργατική τάξη ως μόνο φορέα της κοινωνικής αλλαγής το καπιταλιστικό σύστημα επέτυχε χάρη στις τεχνολογικές αλλαγές και την παγκοσμιοποίηση να εγκαθιδρύσει μια νέα

καθοριστική για τη ζωή των πολιτών πραγματικότητα. Οι προλετάριοι των ανεπτυγμένων χωρών έγιναν υπάλληλοι, εξειδικευμένοι τεχνίτες, επιστήμονες. Συγκρότησαν μια μεσαία τάξη. Τις χειρωνακτικές εργασίες, όπου η εκμετάλλευση είναι πιο άμεση και πιο μεγάλη, εκτελούν σε μεγάλο βαθμό οι άλλοτε άνεργοι πληθυσμοί των υπό ανάπτυξη χωρών. Αλλά το σύστημα δεν έχει σταθεροποιηθεί. Προκαλεί συνεχώς αλλαγές που αποτελούν απειλές για τους νέους προνομιούχους. Κινδυνεύουν από τη μεταφορά των παραγωγικών μονάδων σε χώρες φτηνού εργατικού κόστους, από την εκμηδένιση του κόστους μεταφοράς, από τις νέες συνθήκες παραγωγής που απαιτούν όλο και περισσότερες γνώσεις. Ο απειλητικός αυτός κόσμος προσφέρει νέες δυνατότητες αύξησης εισοδημάτων και κοινωνικής ανέλιξης, καλύτερες συνθήκες ζωής σ' ένα φυσικό περιβάλλον που χειροτερεύει. Όμως δεν προσφέρει σιγουριά και εμπιστοσύνη. Τα κοινωνικά στρατόπεδα όπως υπήρχαν πριν πενήντα χρόνια παρουσιάζουν ισχυρές ρωγμές. Νέες κοινωνικές ομάδες αναδεικνύονται με τις δικές τους ιδιαίτερες επιδιώξεις. Προνόμια, σταθεροί πρόοδοι, θέσεις εξουσίας αμφισβητούνται. Η οικονομική και κοινωνική αυτή αλλαγή έχει καθοριστική επίδραση στο πολιτικό σύστημα. Νέες προσεγγίσεις και ιδεολογίες, όπως ο νεοφιλελευθερισμός και η συνεχώς μειούμενη ισχύς των πολιτικών κομμάτων είναι τα γνωστά παραδείγματα.

Η προοδευτική παράταξη οφείλει να εντάξει όλα αυτά τα φαινόμενα σε μια συνεκτική εικόνα, να προσφέρει ερμηνείες για τις δυναμικές που καθοδηγούν την εξέλιξη, να προσδιορίσει με ποιες πραγματικότητες θα συγκρουστεί, να μιλήσει με τη γλώσσα της εποχής σ' ένα ακροατήριο που ζητά να καταλάβει ποιες λύσεις

προσφέρονται. Πρέπει να είναι σύγχρονη. Να προσδιορίσει την εκμετάλλευση, την αλλοτρίωση, το δημόσιο, το ιδιωτικό, τον ανθρωπισμό, την ελευθερία, την ισότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη στη νέα εποχή. Να προσθέσει στις γνωστές αξίες και ιδέες νέες που εκφράζουν καλύτερα την πραγματικότητα του καινούργιου κόσμου. Να εντοπίσει τους νέους μηχανισμούς ανισότητας που καλείται να καταπολεμήσει αλλά και τους νέους τρόπους κατάκτησης της κοινωνικής συνοχής και δημιουργίας μιας δικαιότερης και πιο ελεύθερης κοινωνίας.

Πολλοί στον προοδευτικό χώρο απέναντι στην καταιγίδα των εξελίξεων επικαλούνται το παρελθόν των κοινωνικών αγώνων και θεωρούν ως διέξοδο από τη σημερινή αμηχανία την επιστροφή στις ρίζες, στα παλιά δόγματα που έχουν χάσει την απήχησή τους. Αλλά η επιστροφή στο παρελθόν για τη δράση σήμερα είναι αδιέξοδη. Τα προβλήματα σήμερα είναι διαφορετικά και παλιές λύσεις χειροτερεύουν τα πράγματα γιατί δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους. Η επιστροφή στις ρίζες εκφράζει σήμερα μια ενσυνείδητη αγνόηση των προβλημάτων, είναι στρουθοκαμηλισμός ανθρώπων, οι οποίοι δεν έχουν πια την ικανότητα να διαμορφώσουν νέες αντιλήψεις. Οι ρίζες ανήκουν κάθε φορά στη δική τους εποχή. Μπορούν να εμπνεύσουν, αλλά δεν μπορούν να στηρίξουν το καινούργιο. Άλλωστε η αναζητούμενη ιδεώδης κατάσταση δεν υπήρξε ποτέ στο παρελθόν. Η μεγάλη πρόοδος προς το κοινωνικό κράτος έγινε με πάλη που διδάσκει ότι το εργατικό κίνημα χρησιμοποίησε μέσα, θεσμούς, διαδικασίες που αντιστοιχούσαν στην εποχή. Σήμερα, όπως και σε κάθε νέα φάση αλλαγών στις οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες είναι απαραίτητα νέα εργαλεία κατανόησης και

παρέμβασης. Όσο δεν διαμορφώνονται αυτά τόσο η προοδευτική διακυβέρνηση θα υστερεί σε διεισδυτικότητα, απήχηση και δύναμη κινητοποίησης.

Η προοδευτική διακυβέρνηση δεν μπορεί να βρει τα εργαλεία αυτά σε έναν κόσμο φαντασίας μακριά από την πραγματικότητα. Θα τα διαμορφώσει αν στρέψει το βλέμμα της στα δεδομένα του υπαρκτού κόσμου, αν είναι ρεαλιστική στην αποτίμηση της πραγματικότητας, ειλικρινής στην επιδίωξή της να αλλάξει τώρα τα πράγματα. Η απάντηση στα προβλήματα που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση δεν είναι η διακήρυξη ότι θα ανατρέψουμε την παγκοσμιοποίηση. Στη μεταφορά των επιχειρήσεων σε χώρες φτηνού εργατικού κόστους, η απάντηση είναι νέες επενδύσεις, νέες μορφές εκπαίδευσης, νέες τεχνολογίες, νέες κρατικές πολιτικές.

Ο προοδευτικός λόγος, ο αριστερός λόγος ήταν πάντα δημιουργικός, λόγος που προέβλεπε, λόγος που σχεδίαζε. Ο περιορισμός του σε μια γεμάτη φόβο μάχη αναστολής των εξελίξεων τον στερεί από τη δύναμη απήχησης που οφείλει να διαθέτει.

Τα όσα ανέφερα έως τώρα αποτελούν και μια εξήγηση γιατί στη σημερινή ομιλία μου χρησιμοποιώ την έννοια του προοδευτικού χώρου, της προοδευτικής παράταξης, της προοδευτικής διακυβέρνησης. Τα όσα υποστηρίζω δεν συνδέονται με συγκεκριμένο κόμμα. Αφορούν έναν κοινωνικό και πολιτικό χώρο ευρύτερο από τα κομματικά ακροατήρια ένα χώρο που δεν θέλει να ανήκει σε κάθε περίπτωση σε συγκεκριμένη ομάδα. Το αίτημα για μια αποτελεσματική προοδευτική διακυβέρνηση ακούγεται από

πολλές και διαφορετικές κατευθύνσεις. Χρέος μας είναι να βοηθήσουμε να συγκλίνουν.

Η προοδευτική διακυβέρνηση χρειάζεται νέες ιδέες. Νέες και πειστικές ιδέες αποτελούν την προϋπόθεση πολιτικής ηγεμονίας. Πολιτική ηγεμονία έχει μία πολιτική παράταξη όταν ο λόγος της, οι απόψεις της, οι πρωτοβουλίες της αποτελούν κυρίαρχο θέμα στη δημόσια συζήτηση, διαμορφώνουν τις πεποιθήσεις και τις αντιδράσεις των πολιτών, τους εμπνέουν, τους κινητοποιούν, τους οδηγούν σε στράτευση και πολιτική συμμετοχή, καθορίζουν τις δράσεις τους και τις προσπάθειες για κοινωνικές μεταβολές. Ένα κόμμα στην εξουσία έχει συνήθως πολιτική ηγεμονία εφόσον καθορίζει την ημερήσια διάταξη της πολιτικής δραστηριότητας. Την χάνει όταν δρα ανακλαστικά, αμυντικά απέναντι στις πρωτοβουλίες της αντιπολίτευσης ή στα κοινωνικά γεγονότα. Η αντιπολίτευση που θέλει να αποκτήσει πολιτική ηγεμονία πρέπει να ξεπεράσει το στάδιο, κατά το οποίο η δραστηριότητά της συνίσταται μόνο στην παρακολούθηση και το σχολιασμό των κυβερνητικών κινήσεων. Θα πρέπει να κερδίσει τον αποφασιστικό ρόλο στο σχηματισμό της κοινής γνώμης, στη διαμόρφωση της εικόνας των πολιτικών εξελίξεων, στον επηρεασμό της στάσης των πολιτών. Κλειδί για την πολιτική ηγεμονία είναι ένας πολιτικός λόγος που εκφράζει τις επιδιώξεις, τις αντιδράσεις, τον παλμό του κόσμου. Αποφασιστικές είναι οι κυρίαρχες ιδέες, η αμεσότητα του λόγου, η πειστικότητά του, οι ελπίδες και η εμπιστοσύνη που γεννάει. Δεν κερδίζεται με φωνές στο διαπασών και κινήσεις εντυπωσιασμού. Μπορεί το ψεύτικο πάθος και ο ξύλινος λόγος να γεννούν χειροκροτήματα, αλλά δύσκολα μεταστρέφουν παθητικούς ακροατές σε ενεργούς πολίτες που μάχονται για την άποψή τους.

Χωρίς ενεργούς πολίτες πολιτική ηγεμονία δεν είναι δυνατή, και χωρίς πολιτική ηγεμονία μια πολιτική παράταξη δεν μπορεί να κερδίσει εμπιστοσύνη και κοινωνική στήριξη, να μετατρέψει τους ακροατές πολίτες σε ψηφοφόρους της.

Η πρόσφατη πτώση της απήχησης των δύο κομμάτων εξουσίας αποδόθηκε στο γεγονός ότι τα κόμματα εξουσίας προσδιορίζουν τη στάση τους «ανάλογα με τις περιστάσεις». «Άλλα κάνουν όταν βρίσκονται στην κυβέρνηση, άλλα λένε όταν είναι στην αντιπολίτευση». Η συμπεριφορά αυτή εκτιμήθηκε ότι περιορίζει σημαντικά την εμπιστοσύνη σ' αυτά. Η εμπιστοσύνη δεν εξαρτάται όμως μόνο από τη συνέπεια λόγων και έργων. Χτίζεται βαθμιαία στη διάρκεια μιας μακράς διαδικασίας την οποία επηρεάζουν πολλοί παράγοντες, όπως οι αναμονές, η εκπλήρωση ή η διάψευσή τους, οι κίνδυνοι, υπαρκτοί ή υποτιθέμενοι και η αντιμετώπισή τους, η ταχύτητα και η αποφασιστικότητα αντίδρασης, η αποτελεσματικότητα των δράσεων, η πειστικότητα και η σταθερότητα της συμπεριφοράς. Υπαναχωρήσεις, αμφιταλαντεύσεις, δισταγμοί, λάθη σε εκτιμήσεις, υπερβολές, αναντιστοιχία μεταξύ των αναμονών της κοινής γνώμης και συμπεριφοράς επηρεάζουν αρνητικά την πίστη των πολιτών στην ικανότητα ενός κόμματος και της ηγεσίας του. Μια παράταξη αντιμετώπιση με ένα φαινόμενο αποστασιοποίησης των πολιτών δεν θα πρέπει να αναζητήσει μόνο συνθήματα ή δράσεις που συγκινούν ή έλκουν. Πρέπει να αναλύσει με ειλικρίνεια τα προβλήματα και τις αναμονές του κοινωνικού χώρου που θέλει να εκπροσωπήσει, να σχεδιάσει μια κατανοητή, πειστική στρατηγική για την αντιμετώπισή τους και να μεταδώσει με αμεσότητα τις επιδιώξεις της.

Οι διαπιστώσεις αυτές θέτουν ένα απλό ερώτημα. Γιατί ο προοδευτικός χώρος δυσκολεύεται να σχεδιάσει αυτή την πειστική στρατηγική; Θεωρώ ότι η αδυναμία του προοδευτικού χώρου στην παραγωγή πολιτικής, οφείλεται στη μη προσαρμογή του λόγου του στις αναμονές και επιδιώξεις των νέων κοινωνικών στρωμάτων που καθορίζουν την κοινή γνώμη. Στη βιομηχανική εποχή υπήρχε μια συνεκτική εργατική τάξη με έντονη διαφοροποίηση από άλλες ομάδες του πληθυσμού. Αλλά και οι αγρότες είχαν μια ξεχωριστή ταυτότητα. Το τι ήθελαν ήταν σαφές και προσδιόριζε το πρόγραμμα της πολιτικής τους εκπροσώπησης. Σήμερα υπάρχουν πολλές κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν τα ίδια ή συγγενή προβλήματα εισοδήματος, κοινωνικής ανόδου, στήριξης από την πολιτεία για την κάλυψη αναγκών παιδείας, υγείας, κοινωνικής ασφάλισης. Ομάδες που χρειάζονται την παρεμβατική και αναδιανεμητική λειτουργία της πολιτείας για να διαμορφώσουν ένα ικανοποιητικό περιβάλλον ζωής. Όλες αυτές αποτελούν τη κοινωνική βάση του προοδευτικού χώρου. Όμως οι επιμέρους επιδιώξεις τους διαφέρουν. Έχουν διαφορετικές αντιλήψεις για την επιβεβλημένη πολιτική. Οι μικροί επιχειρηματίες διαμαρτύρονται, για παράδειγμα, για το κυνήγι κατά της φοροδιαφυγής αλλά και οι μισθωτοί αρνούνται να φέρουν αυτοί το βάρος της φορολογίας σε όφελος των μικρών επιχειρηματιών. Οι αγρότες θέλουν υψηλές τιμές για τα προϊόντα τους, οι κάτοικοι των πόλεων αντιδρούν. Θέματα όπως η κοινωνική ασφάλιση, τα μισθολόγια στο Δημόσιο, η Παιδεία ή η Υγεία μπορούν να προκαλέσουν πολιτικές αναταράξεις και έντονες αντιπαλότητες γιατί δεν διακυβεύονται μόνο υπαρκτά οφέλη αλλά και νομιζόμενα προτερήματα.

Τα νομιζόμενα προτερήματα είναι ένα κρίσιμο στοιχείο της πολιτικής αναμέτρησης στη σημερινή εποχή. Η διευρυνόμενη απόσταση μεταξύ των αναμενομένων ωφελειών από την κοινωνική άνοδο και των πραγματικών επιδόσεων σε ένα περιβάλλον οικονομικής στασιμότητας -φαινόμενο που συμβαίνει στην Ελλάδα τόσο σε ελεύθερους επαγγελματίες όσο και εξειδικευμένους εργάτες- ενισχύει συντεχνιακές στάσεις και αμυντικές ιδεολογικές τοποθετήσεις. Το ίδιο παρατηρείται στο σύγχρονο καταναλωτικό περιβάλλον όταν οι πραγματικές καταναλωτικές δυνατότητες υπολείπονται των επιθυμητών. Ένα ζευγάρι στατιστικά πλουσιότερο από τις οικογένειες των γονέων του αισθάνεται σήμερα κατά πολύ φτωχότερό τους, όταν δεν μπορεί να εκπληρώσει τις επιθυμίες του. Οι καταστάσεις αυτές οδηγούν σε απόρριψη κάθε μεταβολής που θεωρείται ως αιτία μη πραγματοποίησης του ονείρου. Από τους φοιτητές ενοχοποιούνται τα μεταπτυχιακά, η έρευνα, τα διδακτορικά, η γνώση των ξένων γλωσσών. Από τους πιεσμένους δικηγόρους η κατάργηση διαδικασιών στα δικαστήρια που τους επιτρέπουν να χρεώνουν τους πελάτες, από τους χωρίς πελατεία γιατρούς οι ελεγκτικοί μηχανισμοί στο ΕΣΥ, η καταπολέμηση της περιττής συνταγογραφίας. Η πολυσυλλεκτική παράταξη υπό την πίεση των συντεχνιακών συμφερόντων διστάζει να εκσυγχρονίσει διαδικασίες και να περιορίσει συντεχνιακά δικαιώματα. Μια προοδευτική διακυβέρνηση όμως προωθεί τις ορθολογικές λύσεις που μεγιστοποιούν τα οφέλη για το σύνολο της κοινωνίας. Διαμορφώνει ταυτόχρονα λόγο που συσπειρώνει, σχέδιο που ενοποιεί και πολιτική που υπερβαίνει τις διαφορές. Έτσι κερδίζει απήχηση και εμπιστοσύνη. Ο λόγος της πρέπει να είναι ένας,

ενιαίος τόσο στην αντιπολίτευση όσο και στην κυβέρνηση και να ανταποκρίνεται στις αρχές και αξίες της.

Η διαμόρφωση της ενιαίας και συνεκτικής αυτής πολιτικής είναι δύσκολη. Χρειάζονται επίπονες πολιτικές διεργασίες και επανειλημμένες προσπάθειες για συνθέσεις. Χρειάζονται συμμαχίες που προϋποθέτουν αμοιβαίες υποχωρήσεις. Οι εξαγγελόμενες συνήθως γενικές αρχές, οι ασαφείς λύσεις, οι δεκάλογοι κατευθύνσεων είναι για τους πολίτες πολιτικολογίες που δεν τους ενδιαφέρουν. Επειδή ζουν την πραγματικότητα των νοσοκομείων μπορούν να κρίνουν ποια μέτρα για την υγεία πρόκειται να βελτιώσουν πράγματι την ιατρική φροντίδα στα νοσοκομεία. Επειδή έχουν διαπιστώσει την κακή οργάνωση και τη διαφθορά της αυτοδιοίκησης έχουν άποψη για το αν η μεταφορά αρμοδιοτήτων της παιδείας στην αυτοδιοίκηση απαντά στα προβλήματα των παιδιών τους. Για τους λόγους αυτούς η προοδευτική διακυβέρνηση προϋποθέτει τεκμηριωμένη ανάλυση. Δεν μπορεί να είναι μία συνεχής άσκηση επί χάρτου με βάση θεωρητικά σχήματα.

Το παρατηρούμενο σε μας φαινόμενο το κυβερνητικό κόμμα να φθίνει και το πρώτο κόμμα της αντιπολίτευσης να μην εισπράττει τη φθορά του έχει παρατηρηθεί και σε άλλες χώρες. Συμβαίνει όταν οι ψηφοφόροι έχουν μειωμένες προσδοκίες από πρόσωπα και παρατάξεις ή θέλουν να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους γενικά με την πολιτική ζωή. Για να εισπράξει ένα κόμμα τη φθορά των άλλων πρέπει να δημιουργεί την πεποίθηση ότι μπορεί να διαχειριστεί αποτελεσματικά τα θέματα εξουσίας, να έχει διαμορφώσει σχέδια, τα οποία ανταποκρίνονται στις αναμονές, να

αποτελεί μια εναλλακτική λύση για όσους διαπιστώνουν ότι υπάρχει αδιέξοδο. Στη Μεγάλη Βρετανία οι εργατικοί παρέμειναν στην αντιπολίτευση ακόμη για έξι χρόνια μετά την αποχώρηση της κας Θάτσερ, διότι συνέχιζαν να υποστηρίζουν μια πολιτική που ελάχιστα ανταποκρινόταν στις αναμονές των ψηφοφόρων. Μόνο όταν το New Labour αναδείχθηκε στην ηγεσία του κόμματος, άλλαξαν τα πράγματα. Το κόμμα που διεκδικεί την εξουσία θα έχει πιθανότητες επιτυχίας, όταν αντιπαραθέτει στην δυσαρέσκεια τα δικά του σχέδια ανασυγκρότησης. Το παράδειγμα του γαλλικού σοσιαλιστικού κόμματος στα τέλη της δεκαετίας του 1960 δείχνει, ότι η φθορά της κυβερνητικής παράταξης και της αντιπολίτευσης είναι ταυτόχρονη όταν υπάρχουν παρόμοιες εξουσιαστικές πολιτικές συμπεριφορές, μηχανισμοί συντήρησης των υπαρχουσών ισορροπιών, προσπάθεια αποκλεισμού μεταρρυθμίσεων. Η διαφορετική προσέγγιση που αναδεικνύει ένα κόμμα πρέπει να αποκτά πειστικότητα με τη δράση και το λόγο του.

Το ζητούμενο είναι η προοδευτική διακυβέρνηση να παρουσιάζει μια συνολική άποψη για την κοινωνία που επιδιώκει, στην οποία να εντάσσονται και οι επιμέρους στόχοι της, να έχει μια επεξεργασμένη αντίληψη για τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που επαγγέλλεται. Αν όμως δίνει έμφαση σε θέματα που προκύπτουν από συγκυριακές περιστάσεις της καθημερινής πολιτικής ζωής η προσπάθειά της δύσκολα θα αποδώσει. Χρειάζεται να αντιμετωπίζει τα κοινωνικά φαινόμενα ως στοιχεία ενός συστήματος, το οποίο είναι ο κύριος στόχος της μεταρρυθμιστικής της παρέμβασης. Παρεμβαίνει σε ότι μπορεί και πρέπει να μεταβληθεί. Θέτει συνεχώς ερωτηματικά. Την κινεί η αμφιβολία.

Αλλά τη δεσμεύει επίσης μια θεώρηση απαλλαγμένη από ψευδαισθήσεις και προκαταλήψεις. Η κοινωνική αλλαγή είναι δυνατή αλλά δεν σημαίνει πραγμάτωση μιας άλλης οραματικής κοινωνίας. Σημαίνει συνεχείς βελτιώσεις σε όλους τους τομείς κοινωνικής ζωής με κοινωνική δικαιοσύνη, με κοινωνική συνοχή για μια δικαιότερη κοινωνία, για βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό απαιτεί εγρήγορση, ρεαλιστική ανάλυση της πραγματικότητας, πολιτική βούληση, και τόλμη για την αναθεώρηση πολιτικών και στόχων όταν τα προβλήματα δεν λύνονται και η εμπιστοσύνη των πολιτών μειώνεται.

Η απήχηση του προοδευτικού χώρου πάσχει από διάφορα στερεότυπα που έχει καλλιεργήσει. Είναι γνωστό ότι ένα τμήμα των φοιτητικών οργανώσεων καταδίκασαν την έρευνα και τα μεταπτυχιακά ως μέσα υποβάθμισης των σπουδών. Αλλά δεν είναι μόνο αυτές οι γραφικές περιπτώσεις που διευκολύνουν αντικειμενικά τη συντηρητική πολιτική να επικρατήσει στα πανεπιστήμια. Έννοιες όπως η ανταγωνιστικότητα, η επιχειρηματικότητα ή η σταθερότητα της οικονομίας συναντούν απέραντη δυσπιστία με αποτέλεσμα την αδυναμία του χειρισμού καταστάσεων. Όλοι χαιρετίζουν την αύξηση των εξαγωγών, κανείς δεν εισηγείται να μειωθούν και όμως δεν πρέπει να μιλάμε για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας. Όλοι επιδιώκουν περισσότερες επενδύσεις αλλά η διαδικασία αδειοδότησης επιχειρήσεων είναι από τις πιο πολύπλοκες στο χώρο των ανεπτυγμένων χωρών επειδή επικρατεί δυσπιστία απέναντι στην επιχειρηματικότητα. Ο πληθωρισμός εξανεμίζει το λαϊκό εισόδημα αλλά η σταθεροποίηση θεωρείται κακό. Ακόμα και πρόσφατα προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι η οικονομική πολιτική των ετών

1996-2004 αύξησε τη φτώχεια. Οι στατιστικές και οι έρευνες δείχνουν ακριβώς το αντίθετο. Αλλά το να ισχυρίζεται κάποιος κάτι που τον κάνει αρεστό αλλά δεν είναι αλήθεια, εξασφαλίζει απήχηση. Θύμα είναι η προοδευτική διακυβέρνηση. Η πλειοψηφία της κοινής γνώμης θεωρεί ότι οι συντηρητικοί μπορούν να ασκήσουν πιο αποτελεσματική οικονομική πολιτική παρ' όλο που κάθε φορά που είχαν την εξουσία εργάστηκαν για κοινωνικές μειοψηφίες. Γιατί να απορούμε όμως ότι οι πολίτες δεν μας εμπιστεύονται όταν εμείς οι ίδιοι αμφισβητούμε τα επιτεύγματά μας;

Τα στοιχεία που μας κατατάσσουν σε μία από τις τελευταίες θέσεις των αναπτυγμένων χωρών ως προς την ικανότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων της παγκοσμιοποίησης δεν επιδέχονται αμφισβήτηση. Η Ελλάδα έχει και πάλι από τις χαμηλότερες επενδύσεις στη γνώση και από τις υψηλότερες δαπάνες δημόσιας διοίκησης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Όμως ο διορισμός στο Δημόσιο και η αύξηση των θέσεων στις δημόσιες υπηρεσίες αποτελούν αιτήματα αποδεκτά από ψηφοφόρους του προοδευτικού χώρου. Δεν ενδιαφέρουν όμως την προοδευτική διακυβέρνηση. Την ενδιαφέρει η ριζική αναπροσαρμογή των δαπανών του κράτους, η βελτίωση της θέσης της κοινωνίας μας όχι μόνο στον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων, αλλά και στον διεθνή ανταγωνισμό των κοινωνικών συστημάτων, η αποτελεσματικότητα του κράτους, η αύξηση των επενδύσεων για παιδεία, υγεία και κοινωνικές υποδομές.

Ένα πρόσθετο αποτέλεσμα της αντιφατικότητας είναι ότι ο προοδευτικός χώρος αποφεύγει να θίξει μακροοικονομικά

προβλήματα. Και όμως υπάρχουν ιδιαίτερα ανησυχητικές εξελίξεις. Το χάσμα πληθωρισμού που υπάρχει μεταξύ Ελλάδος και άλλων χωρών διευρύνεται σε βάρος της Ελλάδος. Η ανταγωνιστικότητα έτσι όπως εκφράζεται από τις εξαγωγές και τις εισαγωγές των προϊόντων και υπηρεσιών ακολουθεί μια πρωτόγνωρη πορεία επιδείνωσης. Η επιδείνωση αυτή συνδέεται με όλο και μεγαλύτερο δανεισμό της οικονομίας. Ορατές είναι οι αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση και στο εισόδημα των μισθωτών. Άνοδος αμοιβών εργασίας και κερδών χαρακτηρίζονται από ισχυρή αναντιστοιχία υπέρ των κερδών. Τα προβλήματα αυτά δεν πρόκειται να λυθούν με τις κρατούσες αντιλήψεις στη Νέα Δημοκρατία. Θα πρέπει να λυθούν από την προοδευτική διακυβέρνηση και χρειάζεται να είναι έτοιμη γι' αυτό. Αν δεν είναι, θα είναι μεγάλος ο πειρασμός να ακολουθήσει την εύκολη λύση της Νέας Δημοκρατίας, την όλο και μεγαλύτερη αύξηση του δανεισμού και την πώληση των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου για τη μείωση του αυξανόμενου χρέους. Χρειάζεται όμως συνείδηση, ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη λειτουργεί εξισορροπητικά μόνο σε μια κατάσταση προσωρινής ανισορροπίας. Σε περίπτωση μακροχρόνιας ανισορροπίας θα πρέπει η χώρα να αντιδράσει από μόνη της στις αρνητικές διαταράξεις. Διαφορετικά, η επίπτωση στην αναπτυξιακή πορεία θα είναι ισχυρή και αρνητική.

Έχει υποστηριχθεί ότι για να ξανακερδίσει το πολιτικό σύστημα την «απολεσθείσα εμπιστοσύνη του» θα πρέπει να απαγορεύεται ο νικητής των εκλογών να μεταχειρίζεται το κράτος και τη δημόσια διοίκηση ως λάφυρο είτε «διορίζοντας τους διοικητές οργανισμών και ταμείων κατά το γούστο του» αδιαφορώντας για

κατοχυρωμένους κανόνες ορθής διαχείρισης και αντικειμενικότητας. Αυτά είναι λίγο ως πολύ αυτονόητα. Ότι εκφράζονται μ' αυτό τον τρόπο δείχνει ότι υπήρχε και υπάρχει ανοχή της κοινωνίας απέναντι σε πρακτικές άσκησης και διατήρησης εξουσίας. Όταν διορίζονται οι κομματικοί φίλοι της Νέας Δημοκρατίας σε θέσεις ευθύνης, όπως ο δημοσιογράφος που ως πρόεδρος του ταμείου των δημοσιογράφων συμφώνησε το δομημένο ομόλογο, δεν υπήρξαν διαμαρτυρίες ούτε στον τύπο ούτε στην κοινή γνώμη. Οι διορισμοί θεωρήθηκαν ως σύμφωνοι με τον γενικά παραδεκτό τρόπο επιλογής στελεχών. «Το σκάνδαλο βρίσκεται στην κανονικότητα των πραγμάτων» σχολίασε σωστά ένας φίλος καθηγητής.

Η προοδευτική διακυβέρνηση δεσμεύεται από την αρχή της αξιοκρατίας και δεν ακολουθεί ούτε την πρακτική του διορισμού φίλων ούτε τη νοοτροπία ότι κάθε τι που υποβοηθά τη διατήρηση της εξουσίας ή την κατάκτησή της είναι επιτρεπτό. Νομικές απαγορεύσεις αποτελούν ματαιότητα. Φραγμοί θα υπάρξουν μόνο εφόσον η κοινωνία διαμορφώσει και εμπεδώσει μια πιο δυναμική νοοτροπία και απαιτήσει ενεργά τη συμμόρφωση της κυβέρνησης και της διοίκησης σ' αυτήν. Η προοδευτική παράταξη πρέπει να πρωταγωνιστεί συνεχώς στην προσπάθεια αυτή. Και χρειάζεται να δίνει πάντα το παράδειγμα. Οφείλει να περάσει στις δικές της τάξεις την πεποίθηση ότι η κατοχύρωση της ίσης μεταχείρισης όλων είναι η απαραίτητη προϋπόθεση μιας γενικευμένης εμπιστοσύνης στην προσπάθειά της. Παράθυρα όπως οι συμβάσεις έργου, οι απευθείας αναθέσεις, η εξαίρεση ορισμένων οργανισμών από τους γενικούς κανόνες υποσκάπτουν την εμπιστοσύνη. Όπως επίσης την υποσκάπτουν πρακτικές στην ίδια

τη λειτουργία της που σηματοδοτούν εύνοιες και εξαιρέσεις. Η πράξη της καθορίζει την εικόνα της στην κοινή γνώμη.

Η προοδευτική διακυβέρνηση πρέπει να είναι συνεπής στην εφαρμογή της ισότητας των πολιτών. Τα προβλήματα παρουσιάζονται σήμερα με διαφορετικό τρόπο από άλλοτε. Άλλοτε επικρατούσε στον προοδευτικό χώρο μια συλλογική αντίληψη κοινών σε όλους προβλημάτων. Αυτό επέτρεπε τον σχεδιασμό μιας ευρύτερα αποδεκτής αντιμετώπισής τους. Σήμερα όλο και περισσότεροι πολίτες έχουν αναπτυγμένη ατομικότητα και υψηλή αντίληψη για τις ιδιαίτερες ικανότητες και επιδόσεις τους. Δεν δέχονται την αγνόησή τους. Ζητούν αξιολογήσεις, αναγνώριση της σημασίας της εργασίας τους, ανταμοιβή για τις επιδόσεις τους. Δεν συμφωνούν στην ίδια μεταχείριση με άλλους που δεν έχουν τα ίδια προσόντα. Το μήνυμα μιας ισότητας που δεν είναι ευαίσθητη σε πραγματικές διαφορές δεν τους συγκινεί. Όμως η τροποποίηση των γενικών κανόνων συναντά ισχυρές αντιδράσεις.

Η προοδευτική διακυβέρνηση αν θέλει να διατηρήσει το κοινωνικό της ακροατήριο οφείλει να ρυθμίζει ορθολογικά τον κανόνα και τις εξαιρέσεις, να αποφεύγει πελατειακές πρακτικές και να μην υποχωρεί αδικαιολόγητα σε ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες. Έτσι θα πείσει για την ανάγκη διαφοροποιημένων λύσεων, που συμβάλουν στην κοινωνική συνοχή. Στη χώρα μας η ορθολογική διαμόρφωση αμοιβών, συντάξεων, επιδομάτων ή άλλων ωφελειών είναι συναρτημένη με την πολιτική μείωσης αδικαιολογήτων διακρίσεων. Πολλές από τις υπάρχουσες ρυθμίσεις οφείλονται σε πελατειακά κριτήρια ή αξιοποίηση τυχαίων δυνατοτήτων, όπως

συμβαίνει με τα διαφορετικά κατά υπουργό ειδικά επιδόματα των εργαζομένων σ' αυτά. Δημόσιος διάλογος για τα θέματα, αν και αναγκαίος, δεν διεξάγεται. Ούτε οι ενδιαφερόμενοι ούτε οι συνδικαλιστικές τους οργανώσεις επιθυμούν να προκαλέσουν την προσοχή του κοινού.

Η κοινωνία πορεύεται με την πεποίθηση, ότι όποια αλλαγή πραγματοποιηθεί θα αφορά μελλοντικές εξελίξεις και δεν μπορεί και δεν πρέπει να θίξει υπάρχουσες καταστάσεις. Μια πληθώρα αιτημάτων προβάλλεται έχοντας ως σιωπηρή προϋπόθεση, ότι οποιαδήποτε νέα ρύθμιση θα αποδεχθεί ή και θα νομιμοποιήσει το υπάρχον. Το ενιαίο μισθολόγιο είναι αίτημα της ΑΔΕΔΥ. Αλλά η ΑΔΕΔΥ δεν παίρνει θέση στις ρυθμίσεις που έχουν επιτύχει οι διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις των υπουργείων και διαφοροποιούν προς το καλύτερο τους δήθεν υπαγόμενους σε ενιαία μεταχείριση υπαλλήλους. Ορισμένοι εργαζόμενοι έχουν κατοχυρώσει κοινωνικούς πόρους που τους εξασφαλίζουν μια ικανοποιητική σύνταξη και άλλοι όχι. Ο περιορισμός ή η κατάργηση της φορολογίας υπέρ τρίτων που βαρύνει το κοινωνικό σύνολο συναντά όμως αντιρρήσεις. Η προοδευτική διακυβέρνηση πρέπει να έχει την τόλμη να συζητά τους τρόπους με τους οποίους θα διαμορφωθεί μια συνεκτική κοινωνία με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η ίση μεταχείριση που λαμβάνει υπόψη της και αντιμετωπίζει τις διακρίσεις, όπου αυτό είναι αναγκαίο, δημιουργεί τον συνδετικό ιστό μιας δίκαιης κοινωνίας, μιας κοινωνίας που διαφοροποιείται από ένα πελατειακά ή συντεχνιακά δομημένο σύνολο.

Η επιδίωξη για κοινωνική δικαιοσύνη που ταυτίζεται με την προσπάθεια για δικαιότερη κατανομή του υπάρχοντος και του παραγόμενου πλούτου πραγματοποιείται σήμερα στα πλαίσια ενός υφισταμένου συστήματος κοινωνικών σχέσεων που παράγει και εντείνει διακρίσεις. Η προοδευτική διακυβέρνηση πρέπει να προλαβαίνει, να περιορίζει ή και να ανατρέπει τις αρνητικές αυτές επιπτώσεις είτε αφορούν τη βελτίωση της θέσης των εργαζομένων στη σχέση τους με το κεφάλαιο είτε τις ανισότητες μεταξύ των ίδιων των εργαζομένων ή και των ανέργων. Η προοδευτική διακυβέρνηση είναι εκφραστής του συνόλου των μισθωτών και φροντίζει για το σύνολο του κόσμου της εργασίας. Η ισότητα είναι σε μια κοινωνία ανισοτήτων αποτέλεσμα συστηματικής πολιτικής προσπάθειας και κοινωνικών αγώνων. Κριτήριο για την επιλογή των δράσεων είναι το τελικό αποτέλεσμα που επιτυγχάνεται και όχι οι συγκυριακές εντυπώσεις. Η προοδευτική διακυβέρνηση οφείλει να είναι μοχλός που πολλαπλασιάζει τα οφέλη των εργαζομένων και όχι την επίπλαστη εξυπηρέτησή τους. Μια πολιτική σταθερής αύξησης των αμοιβών με βαθμιαίο περιορισμό των ανισοτήτων είναι προτιμότερη από μια πολιτική επιδομάτων που δίνονται σε όσους έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν τη μεγαλύτερη πίεση. Η πρόληψη είναι προτιμότερη από την εκ των υστέρων θεραπεία, η οποία οδηγεί σε μια συνεχώς διευρυνόμενη δαπάνη μια που υπόκειται σε συγκυριακά κριτήρια.

Η προοδευτική διακυβέρνηση δεν είναι υπέρ ή κατά των φόρων. Είναι υπέρ της συνεισφοράς όσων έχουν μεγαλύτερη περιουσία και υψηλότερο εισόδημα στην προσπάθεια για ίσες ευκαιρίες και περισσότερες δυνατότητες σε όλους. Οι φόροι είναι το κύριο μέσο γι' αυτόν τον σκοπό. Μέσο που συνυπάρχει με την ανάγκη

αποτελεσματικότερης διαχείρισης του δημοσίου χρήματος. Οι υπηρεσίες παιδείας, υγείας, μεταφορών, κοινωνικών υπηρεσιών είναι επίσης μέσο για τη διόρθωση των ανισοτήτων. Η υποχρηματοδότησή τους και η αδιαφορία ως προς την αποτελεσματικότητά τους διευρύνει τις διακρίσεις σε βάρος των πολιτών. Οι δυσλειτουργίες του ΕΣΥ, του πανεπιστημίου ή των συγκοινωνιών δεν αποτελούν απλώς κακή διαχείριση για την οποία ευθύνεται ο διευθυντής του νοσοκομείου, ο πρύτανης ή ο πρόεδρος της εταιρίας συγκοινωνιών. Είναι στέρηση μέσων και δυνατοτήτων από την πλειοψηφία του κοινωνικού συνόλου και αποδεικνύουν σοβαρό κυβερνητικό έλλειμμα. Η προοδευτική διακυβέρνηση δεν μπορεί να θεωρεί ότι η λύση των προβλημάτων ανήκει μόνο στους ενδιαφερόμενους γιατρούς, πανεπιστημιακούς δασκάλους, φοιτητές ή εργαζόμενους ούτε να επιτρέπει την υποκατάσταση των παρεχομένων από το κράτος υπηρεσιών από ανέλεγκτους ιδιώτες. Πρόκειται για δημόσια αγαθά, για τη φροντίδα των οποίων οφείλουν όλοι οι εμπλεκόμενοι να λογοδοτούν.

Οι εντεινόμενοι κοινωνικοί ανταγωνισμοί μεταξύ αφενός των στρωμάτων που έχουν βελτιώσει την κοινωνική τους θέση χάρη στις τεχνολογικές και οικονομικές αλλαγές, και αφετέρου εκείνων που έχουν χαμηλά εισοδήματα και περιορισμένες δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης έχουν επηρεάσει τις κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχει το κράτος. Επικρατούν στην εκπαίδευση, στις υπηρεσίες υγείας ακόμη και στη διοίκηση δύο διαφορετικές ταχύτητες, η μία για τους πολλούς, η άλλη καλύτερης ποιότητας για τα υψηλότερα εισοδήματα. Η προοδευτική διακυβέρνηση οφείλει να εξασφαλίζει σε όλους την απαραίτητη για την

αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής ποιότητα και να μην αποδέχεται την υφέρπουσα διαφοροποίηση. Αιτία της είναι η αντίληψη ότι η πολιτεία παρέχει το σύμφωνα με τα μέσα της επίπεδο και όσοι επιθυμούν το καλύτερο ας το αναζητήσουν μόνοι τους. Η αντίληψη αυτή όμως θεσμοποιεί πολίτες διαφορετικών δυνατοτήτων και δεν μπορεί να γίνει δεκτή από μια προοδευτική διακυβέρνηση.

Η συνεχής αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας του συστήματος των κοινωνικών υπηρεσιών ενισχύει την ανάπτυξη, εξασφαλίζει πόρους, ανοίγει νέες ευκαιρίες, μειώνει τον κίνδυνο συγκρούσεων και ενδυναμώνει την κοινωνική συνοχή. Είναι και μοχλός κοινωνικής κινητικότητας. Η δυνατότητα μιας ζωής που ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του πολίτη είναι κίνητρο συμμετοχής και απόδοσης. Όταν δεν υπάρχει ελπίδα για καλύτερες συνθήκες ζωής κερδίζει έδαφος η απαισιοδοξία και η άρνηση. Όλα αυτά δίνουν ίσως την εντύπωση ενός ευχολογίου που δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα. Αλλά οι κοινωνίες των αναπτυγμένων χωρών που στηρίζονται σε μια οικονομία της γνώσης έχουν υψηλή ποιότητα υπηρεσιών παιδείας και υγείας, έχουν χαμηλότερα επίπεδα φτώχειας και υψηλότερους βαθμούς κοινωνικής συνοχής από μας. Δείχνουν ότι ο δρόμος είναι εφικτός.

Πρόσφατα η ειδησεογραφία ανέφερε, ότι δικηγόρος συνδικαλιστικών οργανώσεων είχε αναλάβει με εργολαβική αμοιβή την δικαστική επιδίωξη της μονιμοποίησης εργαζομένων. Το θέμα ρυθμίστηκε νομοθετικά χωρίς να υπάρξουν δικαστικές ενέργειες. Παρ' όλα αυτά ζήτησε με εξώδικα και αγωγές την καταβολή της αμοιβής του. Αναφέρω το γεγονός ως ένα δείγμα της

προσαρμοστικής ηθικής που επικρατεί σε ορισμένους χώρους. Το συνδικάτο συστήνει το νομικό σύμβουλό του ως δικηγόρο και δεν ενοχλείται που αυτός συμφωνεί εργολαβικές αμοιβές. Εν συνεχεία ο νομικός σύμβουλος απαιτεί αμοιβές που δεν δικαιούται γιατί υπολογίζει στην αδιαφορία ή δυστυχώς και στη συνέργεια της συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Η ηθική συμπεριφορά έχει ιδιαίτερη σημασία για την προοδευτική διακυβέρνηση. Η παραδοσιακή Αριστερά έχει καλλιεργήσει την αντίληψη μιας πολιτικής, την οποία ενδιαφέρουν οι στόχοι και όχι τα μέσα. Ο καθένας ό,τι και αν κάνει μπορεί να δηλώνει αριστερός. Αλλά ο προοδευτικός πολίτης και η προοδευτική διακυβέρνηση επειδή επιζητούν την αλλαγή πρέπει να δίνουν το παράδειγμα τι είναι αυτή η αλλαγή. Η προοδευτική πολιτική μπορεί να μην είναι προϊόν μιας ηθικής αντίληψης αλλά εμπεριέχει ηθικά προτάγματα και απαιτεί την κοινωνική ευθύνη. Γι' αυτό και στηρίζει τη διαφάνεια, τη λογοδοσία, τον έλεγχο, καταδικάζει εγωκεντρισμούς, την εκμετάλλευση θέσεων, την αδιαφορία και την περιφρόνηση προς τους πολίτες, τους κλειστούς κύκλους εξουσίας ή τη μεθοδευμένη πληροφόρηση. Η ποιοτική διαφορά ως προς τη συντηρητική παράταξη προκύπτει και από τη στάση της σε τέτοια ζητήματα.

Οι σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης παρουσιάζουν ως προβλήματα που απασχολούν τους πολίτες κατά κανόνα την ανεργία, την ακρίβεια και τις οικονομικές εξελίξεις. Η περιγραφή αυτή είναι σε ένα βαθμό παραπλανητική όσον αφορά τις αντιδράσεις των πολιτών στην οικονομική και κοινωνική πολιτική. Τα αναφερόμενα προβλήματα είναι έκφραση μιας γενικότερης

ανησυχίας. Οι πολίτες κατά κανόνα θέλουν τη διασφάλιση της κοινωνικής τους θέσης και τη βελτίωση της κατάστασής τους, θέλουν και διατήρηση του υπάρχοντος και αλλαγή υπό όρους που τους εξασφαλίζουν. Η βαρύτητα που δίνουν στη μια ή στην άλλη πλευρά των απόψεών τους δεν καθορίζεται υποχρεωτικά από εισοδηματικά κριτήρια. Ένας αγρότης που κερδίζει λιγότερα από έναν εργάτη μπορεί να είναι ευχαριστημένος από τη θέση του. Ένας μικροεπαγγελματίας που ζει μια άνετη αστική ζωή μπορεί να είναι πολύ πιο ανήσυχος και δυσαρεστημένος από εργαζόμενους με το αντίστοιχο εισόδημα. Τα καθοριστικά κριτήρια για τη στάση του πολίτη είναι οι κίνδυνοι τους οποίους διαβλέπει, οι προοπτικές τις οποίες πιστεύει ότι έχει, η αίσθηση ασφάλειας που του παρέχει η σημερινή του θέση, οι διακρίσεις οι οποίες δημιουργούνται γύρω του, ποιους ευνοούν, ποιους όχι. Μια παράταξη κοινωνικής αλλαγής δεν αρκεί να υπόσχεται ένα καλύτερο αύριο σε όλους για να κερδίσει αποδοχή και εμπιστοσύνη. Η αλλαγή δημιουργεί φόβους, όπως και δεν προκαλεί αναγκαστικά ελπίδες σε ένα πολιτικό περιβάλλον, όπου οι υποσχέσεις και η διάψευσή τους έχουν αποτελέσει, δυστυχώς, κανόνα. Η διεισδυτικότητα μιας επαγγελίας μεταβολών είναι συναρτημένη με το είδος των προτάσεων, την εξειδίκευση των θέσεων, τα πειστικά προγράμματα.

Οι πολίτες θέλουν ταυτόχρονα ασφάλεια και βελτίωση. Αρνούνται να θυσιάσουν κεκτημένα όταν δεν είναι βέβαιο ότι θα εξασφαλίσουν κάτι καλύτερο. Όπως και εμμένουν πολλές φορές σε πρακτικές που δημιουργούν μια αίσθηση ισότητας όπως η προαγωγή με βάση την επετηρίδα, όταν η αλλαγή, π.χ. η αξιολόγηση, δεν συνοδεύεται από εχέγγυα για δίκαιη μεταχείριση.

Η προοδευτική διακυβέρνηση οφείλει να απαντά στις πολλές και διαφορετικές ανησυχίες. Ούτε η αλλαγή ούτε η μεταρρύθμιση αποτελούν καινοτομία. Καινοτομία αποτελεί ο λόγος, που διαγράφει με πειστικότητα και κάνει κατανοητό το πρακτέο. Ένας λόγος που απαντά τόσο στην ανησυχία για το αύριο όσο και στην επιθυμία για το καλύτερο. Ένας λόγος που διαφέρει ουσιαστικά από τις ρητορείες του λαϊκισμού και πείθει χάρη στην ευρύτητα της ανάλυσής του, τη σοβαρότητά του. Ένας λόγος που επικυρώνεται από την πράξη.

Η ασφάλεια για το μέλλον έχει και μια άλλη πλευρά, τη διαμόρφωση συνθηκών που περιορίζουν την αυθαιρεσία και εγκληματικότητα. Η προοδευτική διακυβέρνηση εφαρμόζει και υπερασπίζεται το κράτος δικαίου. Η χώρα μας έχει ζήσει κατά καιρούς τη μεροληπτική εφαρμογή των νόμων και ένα σύστημα δικαιοσύνης που λειτούργησε και ως όργανο πειθάρχησης του προοδευτικού χώρου. Παρ' όλη την αρνητική αυτή εμπειρία το κράτος δικαίου αποτελεί την εγγύηση για τον έλεγχο αυθαιρεσιών και την τήρηση των κανόνων μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης. Για την προοδευτική παράταξη είναι όμως σαφές ότι κράτος δικαίου σημαίνει την επιδίωξη μιας δικαιοσύνης που δεν στέκεται σε νομικισμούς, δεν αγνοεί τις κοινωνικές επιπτώσεις των αποφάσεών της, δεν ασπάζεται συντεχνιακά αιτήματα και εξυπηρετεί την επιδίωξη για μια δίκαιη κοινωνία. Η ασφάλεια του πολίτη ως αρχή διακυβέρνησης και ως συγκεκριμένη επιταγή για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, της διαφθοράς και της παρανομίας είναι βασική επιδίωξη της προοδευτικής διακυβέρνησης. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία σήμερα στη χώρα όπου έχει αναπτυχθεί μια ιδιότυπη ανοχή απέναντι σε φαινόμενα

όπως είναι η βία σε πανεπιστήμια, ο χουλιγκανισμός στα γήπεδα που είναι ανεκτός από τους επιχειρηματίες-ιθύνοντες των ποδοσφαιρικών ομάδων, η προπηλάκιση πολιτών και η καταστροφή της περιουσίας τους που θεωρείται ως δικαιολογημένη έκφραση διαμαρτυρίας, αλλά και τα φαινόμενα εναρμονισμένων πρακτικών και εκμετάλλευσης καταναλωτών που δεν ενοχλούν τις εποπτεύουσες υπηρεσίες.

Ο λόγος της προοδευτικής παράταξης επικεντρώνεται πολλές φορές στην αντιμετώπιση της φτώχειας και τη μείωση των ανισοτήτων, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση ότι αυτά τα αιτήματα αποτελούν την ειδοποιό διαφορά της προς τη συντηρητική παράταξη. Η κοινή γνώμη όμως έχει ταυτίσει τον προοδευτικό λόγο με τον λαϊκιστικό λόγο που ρητορικά αναδεικνύει ως κύριο μέλημα της πολιτικής την συμπαράσταση στους αναξιοπαθούντες. Η καταπολέμηση της φτώχειας αποτελεί έναν από τους σημαντικούς στόχους της προοδευτικής διακυβέρνησης αλλά εντάσσεται στην ευρύτερη επιδίωξη μιας αλληλέγγυας και συνεκτικής κοινωνίας. Η ανακατανομή του εισοδήματος, η ανύψωση του επιπέδου ζωής των φτωχών στρωμάτων, η καλύτερη ένταξή τους στην κοινωνία δεν επιτυγχάνεται με πολιτικές παροχών ή μόνον με προγράμματα βοήθειας. Πραγματοποιείται με σχέδια που αφορούν όλες τις πλευρές της κοινωνικής οργάνωσης, την απασχόληση, τη φορολογία, την περίθαλψη, την εκπαίδευση, τις επενδύσεις σε υποδομές και πολλά άλλα που εξασφαλίζουν τη διάχυση της ευημερίας και περισσότερες δυνατότητες στο σύνολο του πληθυσμού. Για να μην οδηγή η απώλεια της δουλειάς στη φτώχεια χρειάζεται μια αποτελεσματική πολιτική απασχόλησης και συμπαράστασης στους

ανέργους. Για να μην οδηγή η αναπηρία σε εξαθλίωση χρειάζονται μέτρα κοινωνικής πολιτικής. Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» είναι ένα πιο αποτελεσματικό μέσο φροντίδας για τους ηλικιωμένους απ' ό,τι περιστασιακά επιδόματα. Η αντιμετώπιση των θεμάτων της κατοικίας, των μεταφορών, των τιμών, η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι εργαλεία στη μάχη ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην περιθωριοποίηση.

Πρόσφατα η κυβέρνηση κατέργησε τον φόρο κληρονομίας και ταυτόχρονα εξάγγειλε τη θεσμοθέτηση ενός Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής. Τα δυο αυτά μέτρα δείχνουν πόσο υποκριτική είναι μια πολιτική που σκόπιμα παρουσιάζει την «αλληλεγγύη»χωριστά από το σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής. Η κατέργηση του φόρου κληρονομίας συνεπάγεται ένα πολύ σημαντικό όφελος για τους πλούσιους. Περιορίζει ταυτόχρονα τους πόρους που διαθέτει το κράτος, άρα και τις δυνατότητές του για κοινωνική πολιτική και για τη βελτίωση της θέσης όσων έχουν χαμηλά εισοδήματα. Το Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής θα απευθύνεται κατά το νόμο σε ένα περιορισμένο κύκλο προσώπων που θα καθορίζεται με αποφάσεις των αρμοδίων υπουργών. Σαφές είναι μόνο ότι ο κύκλος αυτός δεν θα περιλαμβάνει όλους όσους θεωρούνται στατιστικά φτωχοί. Θα περιλαμβάνει μόνο εκείνους που θα θεωρηθεί από τους υπουργούς ότι χρειάζονται βοήθεια, άσχετα αν υπάρχουν άλλοι που χρειάζονται περισσότερη βοήθεια. Είναι φανερό, ότι η κυβέρνηση άνοιξε μια νέα πόρτα ειδικών παροχών με κομματικούς στόχους. Την παρουσίασε με τυμπανοκρουσίες για να καλύψει τη μείωση των κοινωνικών δαπανών στον προϋπολογισμό της.

Η προοδευτική διακυβέρνηση οφείλει να ενημερώνει, να επεξηγεί και να διαδίδει την πολιτική της. Ιδίως οι προσπάθειες που απαιτούν συμμετοχή ή συνεισφορά των πολιτών ή που συνεπάγονται περιορισμό κεκτημένων προνομίων χρειάζονται συστηματική επεξήγηση. Η προοδευτική διακυβέρνηση χρειάζεται την αποδοχή και συμπαράσταση της κοινωνίας για τις ρυθμίσεις που διαμορφώνει. Όταν τα προγράμματα δεν συζητούνται δημόσια για να αποφευχθούν συγκρούσεις, όταν τα διάφορα υπό διαμόρφωση μέτρα δεν αντιμετωπίζουν τον έλεγχο της δημόσιας κριτικής, όταν οι οικονομικοί υπολογισμοί των εξαγγελιομένων λύσεων δεν στηρίζονται σε πραγματικά δεδομένα, τότε ο προοδευτικός χώρος δημιουργεί εμπόδια στην ίδια του την προσπάθεια. Η διακυβέρνησή του θα συνοδεύεται από απογοήτευση που θα ενισχύσει την αδιαφορία προς την πολιτική.

Η προοδευτική διακυβέρνηση πρέπει να κινητοποιήσει και άλλες δυνάμεις πέρα από εκείνες που παραδοσιακά βρίσκονται στο πλευρό της, όπως οι εκπροσωπήσεις των εργαζομένων. Τα συνδικάτα σήμερα δεν έχουν τη γενικότερη πολιτική απήχηση που είχαν άλλοτε. Το εκφράζει ο χαμηλός και φθίνων αριθμός των συνδικαλισμένων. Η τοπική αυτοδιοίκηση που διαχειρίζεται αποτελεσματικά προβλήματα της καθημερινότητας έχει ένα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Αλλά και μια ανεπτυγμένη κοινωνία ενεργών πολιτών μπορεί να αποτελέσει ιμάντα μεταφοράς των προοδευτικών απόψεων. Πολιτιστικοί Σύλλογοι, Ενώσεις Καταναλωτών, Ομάδες Περιβαλλοντικής Προστασίας, Ενώσεις για τη Συμπαράσταση στους Πολίτες σε Θέματα Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Δίκτυα όσων χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο μπορούν να βοηθήσουν στην

επισήμανση προβλημάτων, την προβολή λύσεων, την άσκηση κριτικής, τη διαμόρφωση προτάσεων, την ανάπτυξη ενός δημόσιου χώρου συζήτησης. Η αναπτυγμένη κοινωνία πολιτών εκπροσωπεί πολίτες που σκέπτονται, δραστηριοποιούνται και συμμετέχουν σε λύσεις. Είναι για την προοδευτική διακυβέρνηση ένας αναγκαίος σύμμαχος.

Θα κλείσω την ομιλία μου με μία σύντομη αναφορά στην επικαιρότητα. Οι πολιτικοποιημένοι πολίτες αντιμέτωποι με τις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις και την όλο και πιο εμφανή φθορά των παραδοσιακών κομμάτων διερωτώνται ποια στάση θα ακολουθήσουν. Έχει έρθει το τέλος του δικομματισμού; Η ευρωπαϊκή εμπειρία δείχνει ξεκάθαρα ότι στις ανεπτυγμένες κοινωνίες περισσότερα από δύο κόμματα εξουσίας μπορούν να υπάρξουν μόνο με ένα σύστημα απλής αναλογικής. Στην Ελλάδα το εκλογικό σύστημα επιδιώκει σωστά την ύπαρξη σταθερών κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών και περιορίζει την αναλογικότητα της εκπροσώπησης. Η ιταλική περίπτωση των πολλών μικροκομμάτων με μέση διάρκεια επιβίωσης μιας κυβέρνησης τα δύο περίπου χρόνια είναι παράδειγμα προς αποφυγή. Στα οκτώ χρόνια της πρωθυπουργικής μου θητείας γνώρισα έξη ιταλούς πρωθυπουργούς τους κ.κ. Dini, Ciampi, Prodi, D' Alema, Amato και Berlusconi. Μια συνεπής και μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση προβλημάτων δεν είναι δυνατή υπό τις συνθήκες αυτές. Η ενότητα του προοδευτικού χώρου υπό τις σημερινές συνθήκες είναι αναγκαία. Πρέπει να ενισχυθεί. Παραταξιακοί και προσωπικοί εγωισμοί που οδηγούν σε διάσπαση δυνάμεων δεν έχουν θέση στην προσπάθεια ανατροπής της Δεξιάς. Όλοι έχουν

υποχρέωση να αναζητούν μια κοινή συνισταμένη που εξασφαλίζει την αποτελεσματική συνεργασία.

Η σημερινή περίοδος δείχνει επίσης ότι η ευθύνη για να αντιμετωπισθούν φαινόμενα διαφθοράς και καταχρηστικής άσκησης εξουσίας δεν ανήκει μόνο στα κόμματα, στα μέσα ενημέρωσης και τους εντεταλμένους γι' αυτό θεσμούς. Αφορά και εμάς τους πολίτες. Εμείς οι πολίτες πρέπει να απαιτούμε τόσο σε συλλογικό επίπεδο όσο και από τον εαυτό μας, πρότυπα συμπεριφοράς, κανόνες διαφάνειας και ελάχιστα επίπεδα ικανότητας και ευθύνης. Στις αναπτυσσόμενες ευρωπαϊκές χώρες υπάρχουν πολλοί τέτοιοι άτυποι κανόνες, οι οποίοι δημιουργούν ένα υποχρεωτικό πλαίσιο συμπεριφοράς που αποτελεσματικά εκδιώχνει όσους παρεκτρέπονται. Όταν οι υπεύθυνοι δεν συναισθάνονται ότι η άσκηση της εξουσίας που τους έχει ανατεθεί συνδέεται με υποχρεώσεις, όταν δεν αντιλαμβάνονται ότι δεν είναι ελεύθεροι να παραβλέπουν τους κανόνες κοινωνικής ευθύνης και ηθικής τότε χρειάζεται μια ευαίσθητη, απαιτητική και με ισχυρή φωνή κοινή γνώμη. Χρέος της προοδευτικής διακυβέρνησης είναι να συμβάλλει στη δημιουργία αυτής της κοινής γνώμης, στην ενεργή κοινωνία πολιτών, στον ενεργό δήμο. Την ουσιαστική δημοκρατία, την δικαιότερη κοινωνία δεν θα φέρουν αυτόματοι μηχανισμοί ή απροσδιόριστοι άλλοι που κάποτε ίσως έρθουν ίσως και όχι. Η πρωτοβουλία ανήκει σε μας. Να δώσουμε υπόσταση σε όλους που τη στερούνται. Να δώσουμε δύναμη σε όσους δεν έχουν. Να επιβάλουμε αξίες στην πολιτική και στην κοινωνία. Να διεκδικούμε αυτό που μας βοηθά να πετύχουμε το καλύτερο.

5 και συνιδιωτικού κομμάτι να οδη-
 γεί πέρυσι σε καινοτομίες στην οικονομία.
 - Να βελτιώσουν την υιοθεσία
 των ερευνητών και των φοιτητών.
 - Να καθιερωθεί το στενότερο συν-
 νεμό των ερευνητών και να προωθη-
 σει θεωρητικά ερευνητικά προ-
 γράμματα.

Να ενισχύσει τη συστημική
 ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των
 φορέων ~~και~~ καινοτομικών,
 προώθηση καινοτομίας να
 ενισχυθεί η εφαρμογή των
 οικονομικών και

- Να καθιερωθεί καινοτομική παροχή
 υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης για νέους
 και γυναίκες

- Να ~~αυξήσει~~ ~~την~~ ~~αποδοτικότητα~~
~~αποδοτικότητα~~ ~~της~~ ~~επιχειρηματικής~~ ~~και~~
~~επιχειρηματικής~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματικής~~ ~~και~~

- Να απορροφάουν στα αυξανόμενα
 αμοιβώσιμα οικονομική εργασία
^{για} ~~την~~ ~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~

- Να εφοδιάσει η πρόκληση αλληλεπίδραση
 αμοιβαία.

- Να καθιερωθεί το διαίτημα της δι-
 βίου εκπαίδευσης και μιας δεύτερης
 εκπαίδευσης ευκαιρίας για απο-
 λυτώς ~~στην~~ ~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~
 ανώτατη εκπαίδευση ιδρύματα.

- Να αναβαθμίσει την επαγγελματική
 εκπαίδευση ώστε να δίνουν σωστές
 απαντήσεις στις μεταφορές των διορη-
 γητών σε άλλες περιοχές και
 διαρθρωτικές αλλαγές στο ιδιωτικό κομμάτι.

- Να ~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~
~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~ ~~και~~ ~~επιχειρηματική~~
 μετεκπαίδευση εργαζομένων για νέες
 μορφές αλληλεπίδρασης.

- Να διασφαλίσει την συνεχή εκπα-
 ρύση του ιδιωτικού τομέα.

Να διασφαλίσει τη σχέση του

μεταρρυθμιζόμενων από την εσωαίτηση
των νέων και δυνατοποίηση από τις
ανάγκες της αγοράς εργασίας.

- Να ελαττωθεί την ομαλή μεταβολή
των νέων από την εσωαίτηση στην
εργασία

- Να ασκήσει τη ευεπιδόση από τριτο-
βάθμια εσωαίτηση και να εφορμη-
τήσει από μεταρρυθμίσεις της

- Να καταβάλλει και ασκήσει την κριτική
στη τριτοβάθμια εσωαίτηση υπό προαίτη

- Να διασφαλίσει σε όλη τη συμμετοχή
στην κοινωνία της πληροφορίας

- Να προωθήσει κίνητρα για εσωαίτηση
μέσω των διαρθρωτικών ταμείων
της Ένωσης

- Να αποτρέψει ομηροί μορφή εσωαί-
τησης του καρδιακού της αφοσιώσεως
της Διαρθρωτικής Ένωσης (της Γρα-

* Έγκριση της Λισαβώνας)

9 Η μακροπρόθεσμη αναμόρφωση δείχνει το ρι-
ζικό της προσαρμογής που ορίζει να καταβάλ-
σει για προοδευτική διασυνδύηση. Η Ένωση
είναι ακόμη ισχυρότερη.

13
14
15
16
17
18
19
20

Τα στοιχεία που μας κατατάσσουν σε μία από τις τελευταίες θέσεις των αναπτυγμένων χωρών ως προς την ικανότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων της παγκοσμιοποίησης δεν επιδέχονται αμφισβήτηση. Η Ελλάδα έχει και πάλι από τις χαμηλότερες επενδύσεις στη γνώση και από τις υψηλότερες δαπάνες δημόσιας διοίκησης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Όμως ο διορισμός στο Δημόσιο και η αύξηση των θέσεων στις δημόσιες υπηρεσίες αποτελούν αιτήματα αποδεκτά από ψηφοφόρους του προοδευτικού χώρου. Δεν ενδιαφέρουν όμως την προοδευτική διακυβέρνηση. Την ενδιαφέρει η ριζική αναπροσαρμογή των δαπανών του κράτους, η βελτίωση της θέσης της κοινωνίας μας όχι μόνο στον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων, αλλά και στον διεθνή ανταγωνισμό των κοινωνικών συστημάτων, η αποτελεσματικότητα του κράτους, η αύξηση των επενδύσεων για παιδεία, υγεία και κοινωνικές υποδομές.

Το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα δημοσίευσε τον Φεβρουάριο του 2007 μια μελέτη για τη «Νέα Κοινωνική Ευρώπη». Ως στόχοι της Νέας Κοινωνικής Ευρώπης αναφέρονται:

- Η οικονομική ανάπτυξη, μια κοινωνία συνοχής και βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η πλήρης απασχόληση.
- Η επένδυση στον άνθρωπο, δηλαδή η φροντίδα για το παιδί, η εκπαίδευση, κατάρτιση και η επανακατάρτιση.
- Ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες.
- Δραστήρια γηρατειά, καταπολέμηση διακρίσεων σε βάρος των ηλικιωμένων. ~~Η εξάλειψη της φτώχειας.~~
- ~~Η εξάλειψη της φτώχειας.~~ ^{ως μέρος} ~~Μια δυναμική προσέγγιση σε~~ ^{δικαιώματα} ~~Αλληλεγγύη, ανταγωνισμός και συνεργασία για να~~ ^{και τις} ~~συγκλίνουν σε ένα ανώτερο επίπεδο οι συνθήκες ζωής και~~ ^{ευκαιρίες} ~~εργασίας όλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.~~
- Μια Νέα Κοινωνική Ευρώπη, που θα χτίσουν ο λαός, τα κόμματα και η κοινωνία των πολιτών.

Έχει υποστηριχθεί ότι για να ξανακερδίσει το πολιτικό σύστημα την «απολεσθείσα εμπιστοσύνη του» θα πρέπει να απαγορεύεται ο νικητής των εκλογών να μεταχειρίζεται το κράτος και τη δημόσια διοίκηση ως λάφυρο είτε «διορίζοντας τους διοικητές οργανισμών και ταμείων κατά το γούστο του» αδιαφορώντας για

κατοχυρωμένους κανόνες ορθής διαχείρισης και αντικειμενικότητας. Αυτά είναι λίγο ως πολύ αυτονόητα. Ότι εκφράζονται μ' αυτό τον τρόπο δείχνει ότι υπήρχε και υπάρχει ανοχή της κοινωνίας απέναντι σε πρακτικές άσκησης και διατήρησης εξουσίας. Όταν διορίζονται οι κομματικοί φίλοι της Νέας Δημοκρατίας σε θέσεις ευθύνης, όπως ο δημοσιογράφος που ως πρόεδρος του ταμείου των δημοσιογράφων συμφώνησε το δομημένο ομόλογο, δεν υπήρξαν διαμαρτυρίες ούτε στον τύπο ούτε στην κοινή γνώμη. Οι διορισμοί θεωρήθηκαν ως σύμφωνοι με τον γενικά παραδεκτό τρόπο επιλογής στελεχών. «Το σκάνδαλο βρίσκεται στην κανονικότητα των πραγμάτων» σχολίασε σωστά ένας φίλος καθηγητής.

Η προοδευτική διακυβέρνηση δεσμεύεται από την αρχή της αξιοκρατίας και δεν ακολουθεί ούτε την πρακτική του διορισμού φίλων ούτε τη νοοτροπία ότι κάθε τι που υποβοηθά τη διατήρηση της εξουσίας ή την κατάκτησή της είναι επιτρεπτό. Νομικές απαγορεύσεις αποτελούν ματαιότητα. Φραγμοί θα υπάρξουν μόνο εφόσον η κοινωνία διαμορφώσει και εμπεδώσει μια πιο δυναμική νοοτροπία και απαιτήσει ενεργά τη συμμόρφωση της κυβέρνησης και της διοίκησης σ' αυτήν. Η προοδευτική παράταξη πρέπει να πρωταγωνιστεί συνεχώς στην προσπάθεια αυτή. Και χρειάζεται να δίνει πάντα το παράδειγμα. Οφείλει να περάσει στις δικές της τάξεις την πεποίθηση ότι η κατοχύρωση της ίσης μεταχείρισης όλων είναι η απαραίτητη προϋπόθεση μιας γενικευμένης εμπιστοσύνης στην προσπάθειά της. Παράθυρα όπως οι συμβάσεις έργου, οι απευθείας αναθέσεις, η εξαίρεση ορισμένων οργανισμών από τους γενικούς κανόνες υποσκάπτουν την εμπιστοσύνη. Όπως επίσης την υποσκάπτουν πρακτικές στην ίδια

ωρολόριο αιθέρι 22

πολίτες που σκέπτονται, δραστηριοποιούνται και συμμετέχουν σε λύσεις.

Μέσο για την κατάκτηση εμπιστοσύνης είναι και ο συνεχής διάλογος με τους εκπροσώπους των κοινωνικών ομάδων, ο γενικευμένος κοινωνικός διάλογος με συνδικάτα, καταναλωτές, επιχειρηματίες, επαγγελματίες, αγρότες. Ο κοινωνικός αυτός διάλογος έχει συνήθως μια τυποποιημένη μορφή. Η κάθε πλευρά ακούει αλλά δεν συνομιλεί με την άλλη. Οι συζητήσεις περιορίζονται σε διαβεβαιώσεις για το ενδιαφέρον του κόμματος και η επαφή κλείνει με την παραλαβή υπομνημάτων. Γνωστά δυσάρεστα θέματα δεν θίγονται. Αντιδράσεις σε ισχυρισμούς που θα έπρεπε να προκαλέσουν διαμαρτυρίες δεν ακούγονται. Η τακτική είναι οι αιτούντες να μη δυσαρεστηθούν. Ο διάλογος αυτός που σκοπό έχει να κερδίσει συμπάρασταση, να μεταφέρει τις σκέψεις για τις αναγκαίες μεταβολές, να διαμορφώσει τρόπους προσέγγισης των προβλημάτων διαφορετικούς από τους ισχύοντες δεν πετυχαίνει κανέναν από τους στόχους του.

3

Αντίθετα δυσκολεύει τη διακυβέρνηση όταν έρθει η στιγμή των αναγκαίων αποφάσεων. Τα θέματα της επετηρίδας ή της αξιολόγησης ήταν για χρόνια ταμπού στην επαφή με τους εκπαιδευτικούς, η μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης έμεινε σταθερά εκτός ημερήσιας διάταξης στις συζητήσεις με τα συνδικάτα, ο περιορισμός των εναρμονισμένων πρακτικών δεν ήταν κόσμιο να συζητείται με τους βιομηχάνους. Διόλου λοιπόν περίεργο ότι όταν η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έθεσε τα θέματα αυτά να υπάρξουν έκπληξη και αντιδράσεις.

επιχειρηματίες.

Δωμη και σφοδρα παρρησια να υπαρχουν γωνιες για αναχωρησεις και αδειοση υποοχρεωσεων, σια εωραριφενει σοσ αφορ το το ωρολορις να γινει.

27/5 20